

LUNDS
UNIVERSITET

Den våldtagna bosniska, kroatiska och serbiska kvinnan

En kritisk diskursanalys av fem domar avkunnade vid statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina som berör sexuellt våld mot kvinnor i krig.

Vanesa Zahirović

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSK30

Termin: VT2014

Handledare: Olof Beckman & Christopher Collstedt

Omfång: 12 259

Abstract

Mass Rapes in Bosnia-Herzegovina illustrated the structural sexual violence in war and made it hypervisible. Despite the fact that 111 cases involving sexual violence during the war are being heard in the court of Bosnia and Herzegovina only thirty-six cases have been completed. Sara Sharratt's theory argues that all institutions in society including the courts are affected by the stereotypes and prejudices that are prevailing in society, of women and sexual violence between the genders. She argues that the society puts labels on rape victims based on prejudices. These prejudices affect the court members and thus the court judgments.

The aim of this essay, by using a critical discourse analysis was to examine how women and the sexual violence against them during the war are presented in five of the completed verdicts against war criminals convicted for sexual violence under the categorization of Crime against Humanity. The analysis of the verdict showed that the discourse directed a lot of focus towards the women instead of the perpetrators. The courts members applied the shame and humiliation label on the victims of sexual violence. According to the verdicts the women did not get raped on the basis of their gender, only on the basis of their ethnical or religious identity which shows us that the court is not gender-sensitive.

Discourse, women, sexual violence, gender, shame, Bosnia-Herzegovina

Strukturella massvåldtäkter under kriget i Bosnien-Hercegovina bidrog till ett synliggörande av sexuellt våld i konflikter. Trots synliggörandet är det enbart 111 fall som nått statsdomstolen och endast 36 av fallen har avkunnats. Sara Sharratt argumenterar i sin teori att alla institutioner, inklusive domstolar påverkas utav de vanföreställningarna och fördomarna vi har om kvinnor och det sexuella våldet mot kvinnor. Sharratt argumenterar att samhället sätter etiketter på våldtäktsoffer och att dessa fördomar påverkar domstolens medlemmar och således domarna. Syftet med uppsatsen var att undersöka med hjälp utav kritisk diskursanalys hur kvinnor och det sexuella våldet mot kvinnor presenteras i fem avkunnade domar. Resultatet visar att diskurserna riktar sitt fokus främst mot våldtäktsoffren och inte gärningsmännen genom att bland annat applicera skam-etiketten på våldtäktsoffren. Enligt domarna blev kvinnorna våldtagna på basis av sin etnicitet eller religion och inte på basis av sitt kön, vilket tyder på att domstolen inte utgår från ett genusmedvetet perspektiv.

Diskurs, kvinnor, sexuellt våld, genus, skam, Bosnien-Hercegovina

Innehållsförteckning

1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar.....	1
1.2	Material och avgränsningar	2
1.2.1	Primär- och sekundärmaterial	3
1.2.2	Källkritik	3
2.2	Metod	5
2.2.1	Kritisk diskursanalys	6
3	Bakgrund	8
3.1	Våldtäkt i krig.....	8
3.3	Våldtäkt i Bosnienkriget.....	10
3.4	Statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina	12
4	Tidigare forskning	15
4.2	Problem och framgång med statsdomstolen i BiH.....	15
5	Diskursanalys av domar	19
5.1	Dom ett: Momir Savić.....	19
5.2	Dom två: Stojan Perković	21
5.3	Dom tre: Predrag Kujundžić	22
5.4	Dom fyra: Gojko Janković	25
5.5	Dom fem: Predrag Bashta	26
6	Sammanfattning av analys och slutsats	28
7	Referenser.....	33

1 Inledning

Under kriget i Bosnien 1992-1995 mellan begicks det brott mot mänskligheten som togs i uttryck på många olika sätt och i efterhand har kriget definierats som det värsta i Europa sedan andra världskriget. Folkmord, etnisk rensning och massvåldtäkt är exempel på brott mot mänskligheten som resulterade i fysisk och psykisk terror främst för den civila befolkningen, är termer som blir centrala när kriget i Bosnien är i fokus.¹ Ansvarsutkrävandet efter kriget har ur några synvinklar varit ett framgångsrikt arbete både internationellt och nationellt dock anses det att det sexuella våldet mot kvinnor under kriget har fått alldeles för lite utrymme.

Även om våldtäkt i väpnad konflikt har varit ett effektivt vapen som används och har även tidigare rättfärdigats under längre tid så uppmärksammades fenomenet främst under 90 talet. De strukturella massvåldtäkterna i Bosnien-Hercegovina bidrog även till ett synliggörande av det sexuella våldet som ägde rum under samma tidsperiod i Rwanda, Sierra Leone och Kongo. Anledningen till att Bosnien och massvåldtäkterna uppmärksammades i en så stor utsträckning hade att göra med att det sexuella våldet var en krigsstrategi, då det runt om i hela landet inrättades läger där massvåldtäkter ägde rum i syfte att förnedra den andra etniska parten och även påvisa att männen saknade kontroll över sina kvinnor.²

Även om det sexuella våldet mot kvinnor i Bosnien observerades i media och spred sig runt hela världen har rättegångarna mot förövarna minst sagt varit utdragna. Siffran på hur många kvinnor som våldtagits skiljer sig allt från 20 till 60 tusen.³ Vilken siffra som är korrekt är inte relevant eftersom enbart 111 fall har nått domstolen och enbart 36 fall har avkunnats i Bosnien-Hercegovinas statsdomstol. Just nu är det 18 fall som prövas i statsdomstolen i BiH som berör det sexuellt våld under kriget.⁴

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Problematiken som uppstår kring statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina och deras arbete med att klara upp fall som är kopplade till sexuellt våld under kriget är komplicerad. Vad är det som gör att endast 33 fall hittills har avkunnats när det finns stort antal kvinnliga vittnen och således starka bevis på det sexuella våldet? Problemet ligger i att definiera om fallen

¹ Power, Samantha. "A Problem from Hell: America and the Age of Genocide". New York:Basic Books. 2013. s. 247

² Snyder, Gabbard, May, Zulcic "On the Battleground of Women's Bodies: Mass Rape in Bosnia-Hercegovina" Western Kentucky University . Journal of Women and Social work. Vol.2 2006. s. 189

³ OSCE. "Delivering justice for wartime sexual violence in Bosnia and Herzegovina" Hämtad 2014-04-14

⁴ ibid

verkligen är svåruppklarade eller om det handlar om en generell attityd gällande våld mot kvinnor under väpnade konflikter. En attityd som leder till en ovillighet i samhället att läka offren och pröva fallen. Genom att analysera de domar som har avkunnats mot krigsförbrytare så anser jag att vi kommer närmre den uppfattning som råder och ges i uttryck i diskurser och social praktik. En kritisk diskursanalys av domarna ger en bred och tydlig bild på synen på våldtäkt i krig och på de kvinnor som faller offer för våldtäkt.

Syftet är att undersöka hur fem domar framställer sexuellt våld mot kvinnan och den våldtagna kvinnan och således se vad som påverkar denna syn. För att kunna göra detta ska jag utgå från följande frågeställning.

Frågeställning: Hur framställs kvinnor som målsägande i domar från kammaren för krigsförbrytelser vid Domstolen för Bosnien och Hercegovina?

1.2 Material och avgränsningar

Materialet jag har valt att använda är domar från statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina (Court of Bosnia Herzegovina, Sud Bosne i Hercegovine) där krigsförbrytare har åtalats bland annat för brott mot mänskligheten där en av paragraferna omfattar sexuellt våld under kriget mellan åren 92-95. Domarna är omfattande och beskriver detaljerat varje åtalpunkt, vittnesmål, resonemang och argument för den fällande domen. Eftersom det blir allt för omfattande att analysera de 33 avslutade domarna har jag valt ut fem domar under en fyraårs period mellan år 2007 och 2011. Anledningen till att jag inte inkluderar senare fällda domar är för att de som finns tillgängliga inte har översatts och saknar dokument på statsdomstolens hemsida. När jag gjorde mitt val av domar hade jag även i åtanke att de åtalade skulle ha olika etniska bakgrunder för att undgå den generella synen på Bosnien kriget som ett etniskt krig. Detta var inte så lätt eftersom få bosniaker har åtalats och dömts för sexuellt våld. Jag vill även poängtera att mitt fokus kommer att ligga på sexuellt våld mot kvinnor under kriget i Bosnien även om jag är fullt medveten om att det skedde sexuella övergrepp på män och pojkar.

För att orientera mig och skapa bredare förståelse för ämnet har jag förutom domarna även valt ut teoretiska artiklar och böcker som berör tematiken och knyter samman kvinnor, våld och krig och även tidigare forskning av statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina och deras tidigare arbete gällande kvinnor och det sexuella våldet.

De domar jag ska analysera är:

Janković Gojko – 2007, Savić Momir - 2008, Kujundžić Predrag – 2008, Perković Stojan-2009, Predrag Bashta – 2010

1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Mitt primärmaterial kommer att vara de fem domarna jag ska analysera.

Eftersom jag inte ska läsa någon annans tolkning av domarna utan göra en egen analys av de faktiska domarna så kan jag använda dem som mitt primärmaterial.

Detta primärmaterial ska jag komplettera med sekundärmaterial i form av exempelvis tidigare bakgrundsforskning gällande fenomenet våldtäkt i krig. Vidare kommer jag att ta del av litteratur som berör ämnet så som ”*Rape warfare*” av Beverly Allen och ”*Mass rape*” av Alexandra Stiglmayer som specifikt omfattar det sexuella våldet i Bosnien-Hercegovina men även verk som ”*Woman, War and Violence*” av Robin M. Chandler där författaren generellt beskriver våldtäkt som ett fenomen under konflikt och krig. Den tidigare forskningen som kommer återknytas i analysen, sammanfattningen och slutsatsen lägger fokus på statsdomstolen i Bosnien-Hercegovinas tidigare arbete med att avkunna rättsfall som berör sexuellt våld i konflikt.

1.2.2 Källkritik

Statsdomstolens arbete är en punkt som jag ska undersöka för att komma fram till om myndigheten uttrycker sig genusmedvetet eller inte. Jag kommer att kritiskt granska hur domarna framställer kvinnor och våldet mot kvinnor samt samhällets påverkan.

Mitt sekundärmaterial har en tendens att lägga stor vikt vid vem som gjorde vad och mot vem, och detta är kritiskt ur den synpunkt att det läggs för lite fokus på det *sexuella våldet mot kvinnan* utan mer på den *muslimska, serbiska eller kroatiska kvinnan*. Min analys vill fånga de diskurser som råder och hur de påverkas och påverkar sociala praktiker och den diskursiva praktiken. Därför är det viktigt för mig att inte låta mig påverkas av vem som gjorde vad, även om jag anser att det är svårt att undvika. Litteraturen jag har använt mig av lägger alltså stor fokus på vem som är offer och vem som är förövare utifrån ett etniskt perspektiv, vilket gör det svårt ur mitt perspektiv att inte kategorisera dessa våldtäktsoffer som ”någons”. Detta är självklart problematiskt ur ett mänskliga rättigheters perspektiv och jag har försökt att ta avstånd från det. Jag vill förtydliga att min uppsats inte har i syfte att negligera kvinnornas etniska eller religiösa identitet men syftet är att i första hand igenkänna våldtäktsoffren som enbart kvinnor.

2 Teori och metod

2.1 Teori

Attityder som råder i samhället mot de som överlevt våldtäkt och mot sexualitet generellt är en attityd som skapas utifrån den stereotypa synen individerna har mot både offren och förövarna och de här attityderna kan påverka dömandet som utförs av domstolens medlemmar.⁵ Sara Sharratt menar att fördomar ofta förnekas genom legitimitet och illusion av objektivitet främst när det kommer till kvinnor och det sexuella våldet mot dem. Diskriminering av kvinnor och fördomar mot kvinnor är ständigt närvarande överallt i världen och detta är synligt i alla staters institutioner, även i domstolarna.⁶

Sharratt beskriver situationen i Bosnien som den största faktorn som synliggjorde det sexuella våldet i krig vilket ledde till att samtalet om våldtäkt i krig gick från praktiskt taget helt undergrävd till ”hypersynligt”⁷ Utifrån detta så gick det inte längre att se det sexuella våldet som en ”olycksam konsekvens” av kriget nu skulle gärningsmännen ställas inför rätta. Dock menar Sharratt att man ändå försöker undergräva det sexuella våldets betydelse genom att kategorisera det med brott mot mänskligheten eller etnisk rensning. Hon menar att alla kvinnor inte fungerar och känner på samma sätt angående upplevelserna de har genomgått. Alla kvinnor anser inte att våldtäkterna var de värsta som hände dem under kriget och därför ska det inte definieras som en del av ”brott mot mänskligheten” eller etnisk rensning. Ingen kvinna känner på samma sätt och Sharratt menar att det är samhället som sätter skam etiketten på kvinnors rygg. Detta förstärker institutioner under genom att föra de flesta av brotten som involverar sexuellt våld i krig bakom stängda dörrar.⁸

De diskurser som ständigt omringar dem som överlevt systematiska våldtäkter är en av faktorerna som skapar ”det eviga offret.” Eftersom kvinnan har blivit utsatt för det här ”oerhört hemska” brottet så anses hon vara psykiskt förstörd och föralltid utpekad i skam av resten av samhället.⁹ Den här bilden av den våldtagna kvinnan reproduceras menar Sharratt genom att vi (samhället) ständigt använder dessa termer när vi talar om våldtäkt.

⁵ Sharratt, Sara, *Gender, shame and sexual violence: the voices of witnesses and court members at war crimes tribunals*, Ashgate, Farnham, 2011 s.25

⁶ Sharratt, 2001. *Gender shame and sexual violence*. s.25

⁷ *ibid* s. 29

⁸ *ibid*

⁹ *ibid*

Sexualitet har under en mycket lång tid inneburit synd och skam för kvinnor. Den här synen på sexualitet är närvarande under 2000 talet, då våldtäkt och sexuellt våld bringar skam mot kvinnor. Trots att det är (i detta fall) männen som utför en ond handling så är det kvinnorna som ska känna skam och inte tvärtom.¹⁰ Sara Sharratt menar att den här synen på kvinnor och män ständigt reproduceras genom tal och skrift och att kvinnor ses som en homogen grupp där hon antingen själv är ansvarig för de brott som begåtts mot henne eller där hon enbart är ett offer. Icke desto mindre måste diskursen som berör män också förändras där maskulinitet tar alldeles för stor plats. Det måste finnas utrymme för bräcklighet, sårbarhet och skam.¹¹ Kvinnan blir identifierad som den svaga som behöver någon från det motsatta könet för service och skydd.¹² Sara Sharratt argumenterar för att sådana uppfattningar av kön leder till att vissa beteenden och specifika händelser accepteras.

Sammanfattningsvis kommer jag utgå från Sara Sharratts teori om attityder som skapas utifrån fördomar mot sexuellt våld och kvinnor kan påverka domstolens arbete. Vidare reproducerar samhället och institutionerna fördomar och attityder genom att exempelvis, kategorisera sexuellt våld i krig med andra brott och genom att sätta etiketter på de kvinnorna som våldtäktsoffer. Sara Sharratts teori menar att vi måste ändra diskurserna om män och kvinnor i krig för att kunna få en rättvis rättegång och detta kan vi endast göra om vi förändrar attityderna i samhället och på institutioner, samt att inte låta de negativa fördomarna och icke genusmedvetna perspektivet få något utrymme.

2.2 Metod

Diskursanalysen är en passande metod eftersom fokus ligger på språket i det material som jag ska granska. Då språket är en stor del av vårt vardagliga liv och en uppbyggnad av samhället så är det viktigt att analysera språkets makt och vad det verkligen vill säga oss. Bergström Göran och Kristina Boréus menar att diskursanalysen har som utgångspunkt att språket inte alls återger vad verkligheten är utan snarare att språket fungerar som ett verktyg för att formge.¹³ Eftersom språkanvändningen i sin tur skapar och formar de ramar vi utgår ifrån i våra handlingar kan vi använda oss av diskursanalys för att undersöka samhällsfenomen och

¹⁰ Sharratt, 2001. Gender shame and sexual violence. s.s. 32

¹¹ ibid. s.31

¹² ibid s. 29

¹³ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys, 2., [omarb.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2005. s. 221

såldes förklara hur någonting har skapats i särskilda sammanhang och därefter vad konsekvenserna av dessa blir.

2.2.1 Kritisk diskursanalys

Diskursanalysen brukar fördelas in i många olika inriktningar och kritisk diskursanalys bör urskiljas som en egen inriktning eftersom analysen inom sig består av flera variationer.¹⁴ Den kritiska diskursanalysen förkortas CDA och den främsta företrädaren framhåller helst ett samband till en samhällskritisk tradition vars syfte är att använda CDA som ett instrument för att avslöja förtäckta maktstrukturer.¹⁵ Norman Faircloughs inriktning av CDA beskriver att diskurser har tre olika funktioner. Den första funktionen enligt Fairclough är att en diskurs har en innehållslig dimension det vill säga den hjälper oss att förstå och ge uttryck för våra erfarenheter. Diskurser har även en relationell funktion vilket innebär att olika relationer etableras mellan olika grupper. Den sista funktionen enligt Fairclough är den som kommer vara väsentligt i min uppsats och det är hur olika identiteter konstrueras inom diskurser.¹⁶

För att förstå domarna ur ett större socialt sammanhang kommer jag utgå ifrån den tredimensionella modell som Fairclough presenterar vars ändamål är att förstå diskurser och deras relationer till sociala konstruktioner. Fairclough utgår från att den innersta dimensionen är det lingvistiska (kommunikation, tal och skrift) som produceras och konsumeras av den diskursiva praktiken. Den här diskursiva praktiken omfattar både den lingvistiska diskursen men även den yttersta dimensionen som är den sociala praktiken.

Jag kommer att applicera Faircloughs modell genom att låta den lingvistiska dimensionen vara de texter - domar jag ska analysera. Den diskursiva praktiken som har producerat och som konsumerar ”texten” är i mitt fall ett juridiskt forum: statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina. Den sista dimensionen som är den sociala praktiken som både påverkar och låter sig påverkas av diskurser, reflekterar i mitt arbete - samhället.

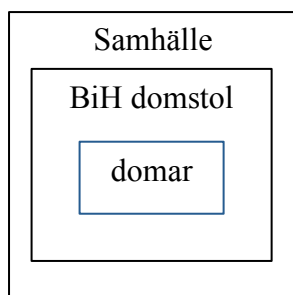
En sammanfattning av appliceringen på min uppsats kan förenklas genom att säga att domarna är ett resultat av domstolens arbete, där domstolens medlemmar på ett eller annat sätt utgått från något som konstruerats socialt. Det kan vara egna uppfattningar av saker och ting, men även påverkan från samhället som exempelvis rådande fördomar, stereotypa föreställningar och vad som anses ”normalt, sant och bra”

¹⁴ Bergström, Boréus (red.), 2005. Textens mening och makt: s. 373

¹⁵ ibid

¹⁶ Ibid s.375

Den diskursiva praktiken bidrar således till att analysen riktar sitt fokus på hur texter produceras men även hur de distribueras och konsumeras.¹⁷ Jag anser att den här metoden passar bra ihop med min teori, där Sara Sharratt menar att domstolens dömande påverkas utifrån de attityder och fördomar som råder i samhället.

Jag kommer att använda mig utav CDA, kritisk diskursanalys och Faircloughs verktyg: den tredimensionella modellen som bidrar till förståelse mellan diskurser och deras relation till sociala konstruktioner. Genom att göra en CDA av domar skapas en förståelse av hur domstolen i Bosnien-Hercegovina ser på sexuellt våld mot kvinnor som i sin tur har påverkats av samhällets syn på problematiken.

Den text som analyseras produceras aldrig av sig självt utan är en produkt av både diskursiv praktik som i sin tur blivit influerat av social praktik.¹⁸

Den kritiska diskursanalysen är den lämpligaste metoden för min undersökning eftersom mitt syfte är att undersöka hur våldtäkter och allmänt sexuellt våld mot kvinnor framställs i domar som avkunnats vid domstolen i Bosnien-Hercegovina. Utifrån en diskursanalys av domarna kan jag uppmärksamma de rådande idéer och synen vi har på män, kvinnor och det sexuella våldet mellan könen. Dessutom anser jag att det kommer leda till förståelse för hur dessa är formade sanningar i samhället genom diskurser och som accepteras generellt och inte ifrågasätts.

¹⁷ Bergström, Boréus (red.), 2005. *Textens mening och makt*: s. 377

¹⁸ *ibid* s. 375

3 Bakgrund

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för tematiken våldtäkt i krig, hur det tidigare har definierats och vad som ledde till en omdefiniering och ett synliggörande. Eftersom min uppsats ska analysera fem domar från statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina kommer jag att inleda med en kort beskrivning av vad som hände i landet mellan åren 1992-1995 vilket även omfattar det sexuella våldet. Avslutningsvis i detta kapitel kommer jag att göra en kort beskrivning av statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina. Domstolens jurisdiktion, organisation och struktur kommer redogöras eftersom det är relevant att veta vad för typ av forum det är, då det är forumets arbete som ska analyseras.

3.1 Våldtäkt i krig

Definitionen av sexuellt våld har förändrats under tidens gång. Tack vare bland annat feministerna definieras inte våldtäkt längre som en sexuell relation mellan en gift kvinna och någon som – inte är hennes man. Det feministiska perspektivet har fått oss att förstå våldtäkt på ett nytt sätt genom att definiera akterna som våld, dominans och kontroll i syfte att upprätthålla patriarkatet och kvinnas underlägsna position inom den sociala ordningen.¹⁹

Genom historians gång har sexuellt våld i krig förekommit lika länge som kriget självt då den kvinnliga kroppen har behandlats som en förläggning av slagfältet där seger eller förluster kan manifesteras i olika former av sexuell tillfredsställelse. Tidigare hade dock sexuellt våld setts som en av de negativa konsekvenserna av kriget som kunde ”ångras”²⁰ men det kom att förändras under 90-talet när sexuellt våld och våldtäkt kom att förstås och ses som ett vapen i krig.²¹ Tidigare har våldtäkter förklarats utifrån biologiska aspekter och att ”boys will be boys”²² där man ansåg att män har en sexuell lust som de inte kan kontrollera på grund av det manliga hormonet testosteron, som leder till att män är allmänt mer aggressiva än kvinnor.

Att våldtäkt ses som ett vapen i krig kan vara svårt att begripa eftersom den nya militära teknologin gör det lätt för de stridande att inte behöva komma i nära kontakt med varandra.

¹⁹ Skjelsbæk, Inger, *The political psychology of war rape: studies from Bosnia-Herzegovina*, Routledge, London, 2012s. 61

²⁰ Seifert, Ruth, *The second front: The logic of sexual violence in Wars*. Hamburg, 1996. s. 36

²¹ Skjelsbæk, 2012. *The political psychology of war rape: studies from Bosnia-Herzegovina*.

²² MacKinnon, Catherine A. (1994) □ *Turning Rape into Pornography: Postmodern Genocide*, in Alexandra Stiglmayer (ed.) *Mass Rape: The War against Women in Bosnia-Herzegovina*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Det är alltså viktigt att förstå att sexuellt våld i krig riktar sig mot en viktig faktor: att förnedra ”den andras” identitet, oavsett om det handlar om religionstillhörighet, etnicitet eller kön.²³ Ruth Seifert menar att sexuellt våld mot kvinnor i krig har i syfte att förstöra nationens kultur.²⁴ Krigstider brukar ofta tydligare fastställa genusidentiteter då männen är ute i fält och kvinnan har i uppgift att hålla samman familjer men även samhället. Kvinnor blir därför väldigt lätta offer i krig om fienden är ute efter att förstöra den sociala och kulturella stabiliteten inom en stat. Destruktionen av kvinnor och kvinnors integritet har visats ha effekter på den kulturella sammanhållningen.²⁵ Enligt Seifert bekräftas denna teori genom observationer av serbisk krigsföring i Bosnien.²⁶ Det har rapporterats att när ett område eller stad blivit invaderat så följde därefter tre handlingar: Det första var att attackera kulturbärande objekt som representerade staten eller gruppens kultur och historia. Det andra steget var att göra sig av med de intellektuella genom fördrivning och massmord. Sista steget var etableringen av våldtäktsläger för kvinnorna och det går heller inte att undgå att dem till en början inte var slumpvis utvalda. De första kvinnorna som togs till våldtäktsläger var intelligenta kvinnor av högre status.²⁷ Kvinnokroppen har ofta fått vara symbolen för nationen och således även fått vara symbol för konstruktionen av samhället genom kvinnan, hennes kropp och hennes liv. Detta betyder även att våld mot kvinnan handlar om ett direkt våld mot den psykiska och personliga integriteten av en grupp. Synen på det sexuella våldet mot kvinnan är en avspeglning på vad som händer i samhället och på det indirekta våldet mot grupper inom samhället, beroende på vem ”kvinnan” anses tillhöra eller representera.²⁸

Sexuellt våld i krig definierar Seifert även som en del av den manliga kommunikationen då en våldtäkt symboliserar skam för ”fienden”. Detta utifrån det faktum att kvinnan anses alltid tillhöra någon, hon är aldrig ”sig själv”. Eftersom mannen skyddar kvinnan, så äger han henne även och därför blir en soldats våldtäkt av en kvinna inte bara ”hennes skam” utan även männens som tillhör samma identitetsgrupp som kvinnan.²⁹

²³ Seifert, 1996, *The second front: The logic of sexual violence in Wars.* s. 60-62

²⁴ *ibid* s.39

²⁵ *ibid*

²⁶ *ibid*

²⁷ *ibid*

²⁸ *ibid* s.63

²⁹ *ibid*

3.2 Bosnienkriget 1992-1995

Kriget i Bosnien-Hercegovina återspeglade de motstridigheter som präglat området i flera århundranden. Bosnien hade sen tidigare varit djupt segmenterad mellan muslimer, kroater och serber.³⁰ Landet hade stridit två olika krig - det interna kriget mellan de olika etniska grupperingarna och det internationella kriget där landet stred för överlevnad mot sina grannar. Vilket var en skillnad från vad de andra aktörerna i Balkan kriget som enbart stred internationellt då det inte förekom några strider mellan befolkningen inom de egna landsgränserna.³¹ Kriget bröt officiellt ut mellan den bosniska regeringen och serberna den fjärde april 1992 när Alija Izetbegović, den främsta ledaren för bosniakerna (även Bosniens första president) beordrade mobilisering av alla poliser i Sarajevo. Redan den sjätte april började beskjutningarna av Sarajevo från den serbiska sidan av konflikten och strax efter det internationella erkännandet av Bosnien-Hercegovina som stat belägrades muslimska städer så som Zvornik, Višegrad och Foča av serbiska styrkor. Hela Bosnien ansågs vara i krig i mitten av april.³²

Kriget i Bosnien brukar ofta gå under namnet som det blodigaste i Europa sedan andra världskriget och detta är inte tagit ur luften. Det skedde massvåldtäkter, massmord och etnisk rensning runt om i hela Bosnien med organiserade läger för både arbete och sexuellt utnyttjande. Siffran på hur många civila som föll offer för kriget är omdiskuterad.³³ Den vanligaste siffran är 300 000 människor, dock är detta svårt att säga eftersom det fortfarande grävs upp fler massgravar runt om i Bosnien-Hercegovina.

3.3 Våldtäkt i Bosnienkriget

Precis som frågan människor som föll offer för kriget är även frågan om antalet våldtäktsoffer väldigt omdiskuterad. Det är svårt att kartlägga då information om våldtäkter länge hade hållits i det tysta. I detta fall talas det ibland om 20 000 våldtäktsoffer och ibland om upp till 60 000.

En studie som gjordes runt om på olika sjukhus i Bosnien, Kroatien och Serbien i samarbete med FNs expertkommission för mänskliga rättigheter har det lagts fram bevis på minst 12 000

³⁰ Burg, Steven L. & Shoup, Paul, The war in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention, M.E. Sharpe, Armonk, N.Y., 1999 s. 37

³¹ Burg, & Shoup. 1999. The war in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention. s. 128

³² ibid s. 129

³³ ibid s.169

fall och de flesta har begåtts av förövare från den serbiska sidan.³⁴ I en rapport från FN:s mänskliga rättigheters kommission har kunskapen och informationen kring våldtäkt fastslagit följande:

”It is difficult to assess the actual numbers of individuals who suffered rape or sexual abuse; victims are often reluctant to report such experiences owing to social stigma and fear of reprisals. Available information indicates that rape has been committed by all sides to the conflict. However, the largest number of reported victims have been Bosnian Muslims, and the largest number of perpetrators have been Bosnian Serbs. There are few reports of rape and sexual assault among members of the same ethnic group”³⁵

Det här uttalandet i FNs rapport håller Alexandra Stiglmayer inte med om och argumenterar för att våldtäkt under kriget i Bosnien-Hercegovina inte bara var ett krig fört av serbisk militära mot den muslimska kvinnan eller den muslimska mannen mot den serbiska kvinnan. Vad gäller det sexuella våldet så var detta ett krig som fördes utav *män* mot *kvinnor*.³⁶ Även om syftet var att fördriva muslimer och kroater från territoriet genom massmord, avrättningar, tortyr och deportation så förekom det även våldtäkt mot kvinnor av män med samma etnicitet och religionstillhörighet.

Helsinki Watch, en amerikansk mänsklig rättighets organisation uttryckte sig om våldtäkterna i Bosnien genom att säga att det inte spelade någon roll om våldtäkterna utfördes i hemmet en gång eller om de utfördes på ett läger och var systematiska– de hade ett politiskt syfte – nämligen att se till att kvinnan och hennes familj aldrig någonsin återvände och utifrån detta konstaterar Stiglmayer att våldtäkterna i Bosnien-Hercegovina var ett instrument för etniskt rensning som inte var baserad enbart på etnicitet utan att kvinnorna var fiendens ägodelar.³⁷

Våldtäkterna var planerade då kvinnorna fördes bort från sina familjer till läger, skolor, bordeller och hotell för att bli våldtagna på mycket brutala sätt. Ibland var det flera män som

³⁴ Burg, & Shoup. 1999. The war in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention. s. 170

³⁵ Burg, & Shoup. 1999. The war in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention. s. 172

³⁶ Stiglmayer, Alexandra (red.), Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina, University Press, Lincoln, 1994. S. 85

³⁷ Stiglmayer, 1994. Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina s. 85

gav sig på flickor som inte var äldre än tretton år.³⁸ Vittnesmål i både Alexandra Stigmyers bok ”*Mass rape: The war against women in Bosnia-Hercegovina*” och i Inger Skjelsbæks bok ”*The political Psychology of War Rape*” beskriver hur kvinnor runt om i hela Bosnien-Hercegovina blivit våldtagna flera gånger per dag av flera olika män. De beskriver även hur vissa kvinnor blev gravida, där några av dessa fick förlösa barnen med hjälp av andra kvinnor i lägren medan andra fick fostren utslitna från magen av soldaterna framför andra kvinnor.^{39 40}

3.4 Statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina

I huvudstaden Sarajevo finner vi Bosnien-Hercegovinas statsdomstol. Den etablerades 2002 dock prövades inte första fallet av krigsbrott förän fem år senare. Enligt Daytonavtalet måste det finnas internationella åklagare och domare närvarande i domstolens arbete, men målet för domstolen är att bli nationellt och kunna förlita sig på den statliga budgeten vilket just nu inte är möjligt.⁴¹

Statsdomstolen i BiH har för närvarande 53 domare i enlighet med beslut av den högsta domstolen och åklagarrådet i Bosnien-Hercegovina. De internationella domarna och åklagarna utses av The High Representative for Bosnia and Herzegovina vilket de är befogade att göra utifrån artikel 5 bilaga 10 i Daytonavtalet.⁴² Domstolens arbete är uppdelat i tre avdelningar: den straffrättsliga, den administrativa och appellations avdelningen (överklagan).⁴³

Den avdelningen av domstolens arbete som är central i min undersökning är den första: den straffrättsliga avdelningen som omfattar bland annat sektion ett: krigsbrott. Domstolen är behörig att pröva i första instans fall som omfattar brott som definieras i strafflagen i Bosnien och Hercegovina och även andra lagar i BiH. Domstolen är även behörig att pröva fall som omfattar brott som förskrivits av lagarna i federationen men även Republika Srpska och Brcko-distriktet.⁴⁴

³⁸ ibid s. 91-106

³⁹ Stiglmayer, 1994. Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina s. 91 -106

⁴⁰ Skjelsbæk 2012, The political psychology of war rape. s. 25-46

⁴¹ Sostaric, Maja. “ War victims and gender-sensitive truth, Justice, Reparations and Non-recurrence in Bosnia and Herzegovina.” Impunity Watch, 2012. s. 84

⁴² General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, UN Doc. S/1995/999, 30 November 1995, Annex 10, Art. 5.

⁴³ Court of Bosnia-Herzegovina. Jurisdiction, Organization, and Structure of the Court of Bosnia and Herzegovina <http://www.sudbih.gov.ba/>

⁴⁴ Court of Bosnia-Herzegovina, <http://www.sudbih.gov.ba/>

Statsdomstolen som tidigare har nämnts prövar fall som går emot lagarna i bland annat ”The criminal code of Bosnia and Herzegovina” och i denna strafflag finns lagar som rör krigsbrott. Våldtäkt under konflikt är klassificerat som brott mot mänskligheten och därför prövas sådana fall under artikel 172 paragraf g) i Bosnien-Hercegovinas strafflag. Denna artikel och paragraf ligger i fokus för uppsatsen eftersom alla de fem krigsförbrytarna vars domar jag har analyserat är både anklagade och fällda för att ha våldtagit eller haft makten men inte förhindrat våldtäkt under konfliktens tid.

Artikel 172: Crimes against Humanity: (1) “Whoever, as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of such an attack perpetrates any of the following acts” (...) g) “Coercing another by force or by threat of immediate attack upon his life or limb, or the life or limb of a person close to him, to sexual intercourse or an equivalent sexual act (rape), sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization or any other form of sexual violence of comparable gravity;”⁴⁵

Det har dock inte varit ett oproblemiskt arbete för domstolen i BiH eftersom olika domstolar på olika nivåer utgår från olika strafflagar. ”The Criminal Code of BiH” trädde i kraft år 2003 och har varit den juridiska vägledningen för de krigsbrott som kommer fram till domstolen. De domstolar på lägre nivå använder sig istället av strafflagar som tillhörde Jugoslavien, ”Criminal Code of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia.” Ibland utgår domstolarna även ifrån ”The Criminal Code of the Federation of BiH” som antogs år 1998 och fungerade som en förlängning av SFRJ. Endast den förstnämnda strafflagen (Criminal Code of Bosnia-Herzegovina) erkänner våldtäkt och annat sexuellt våld som brott mot mänskligheten och det är denna strafflag som statsdomstolen i BiH utgår från. De andra tvånämnda erkänner endast våldtäkt och påtvingad prostitution som krigsbrott.⁴⁶

I Bosnien-Hercegovinas strafflag nämner endast två artiklar våldtäkt. §172 som benämner våldtäkt som ett brott mot mänskligheten och artikeln §173 som benämner akten som ett

⁴⁵ Criminal Code of Bosnia Herzegovina article 172, §g

⁴⁶ Mlinarević, J, aušević, J, aušević, J, “Prosecution of wartime sexualized violence at the court of Bosnia and Herzegovina: What happened to the interest of justice? An analysis and recommendations on Gender Sensitive Trial Monitoring for Wartime Sexualized Violence Cases in Bosnia and Herzegovina for the period 23/05/2011 – 25/05/2012. 2012. .s. 11 s. 11

krigsbrott mot den civila befolkningen.⁴⁷ Våldtäkt är inte definierat som ett eget brott utan definieras i förhållande till andra brott.⁴⁸

⁴⁷ Mlinarević, ed al., Prosecution of wartime sexualized violence at the court of Bosnia and Herzegovina: What happened to the interest of justice

⁴⁸ *ibid* s. 11

4 Tidigare forskning

4.1 Sexuellt våld under konflikt

Domstolen i Bosnien-Hercegovina etablerades år 2002 och hade i uppgift att i första hand döma organiserade brott och inte krigsbrott. ICTY slutade dock ta sig an nya brott 2005 och domstolen av BiH fick ta alla de krigsbrott som kom in efter det om fallen inte omfattade högt uppsatta militärer eller föredetta ledare.⁴⁹ Fall som då involverade sexuellt våld flyttades ner till nationella domstolar.

Antagandet av Romstadgan och etableringen av ICC markerade en ny period av internationell straffrätt i vilken sexuellt våld i form av våldtäkt, slaveri, påtvingad prostitution, påtvingad sterilisering, påtvingad graviditet och annat under krigstid skulle definieras som brott mot mänskligheten och krigsbrott. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia är den arena där det första åtalet mot sexualiserat våld under krigstid ägde rum och Dragoljub Kunarca var den första krigsförbrytare någonsin fälldes i Europa där en av åtalspunkterna var våldtäkt som ett särskilt brott och inte ett brott som erkändes inom ramen för brott mot mänskligheten.⁵⁰ I statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina har ovanstående dock inte hänt. De som åtalas och döms för sexuellt våld under krig gör det under artikel 172 – brott mot mänskligheten.

4.2 Problem och framgång med statsdomstolen i BiH

I tidigare forskning kring domstolen i BiH:s relation till utredningar av sexuellt våld under kriget har det argumenterats för att domstolen i sig inte utgår från ett genusmedvetet perspektiv.⁵¹ En rapport som gjordes i Sarajevo där det skedde en övervakning av rättegångarna angående sexuellt våld i krig konstaterar att domstolen inte arbetat utifrån ett jämställdhetsperspektiv och har många brister att återgärda. Rapporten som har visat resultat av den gjorda studien av olika fall i domstolen i Bosnien menar att det finns många kvinnor som har överlevt sexuellt våld under krig och som är villiga att ge sina vittnesmål, men att dessa kvinnor kräver en jämställd och genusmedveten domstol som möter dem. Tidigare

⁴⁹ Mlinarević, J, aušević, J, aušević, J, Prosecution of wartime sexualized violence at the court of Bosnia and Herzegovina: What happened to the interest of justice? An analysis and recommendations on Gender Sensitive Trial Monitoring for Wartime Sexualized Violence Cases in Bosnia and Herzegovina for the period 23/05/2011 – 25/05/2012. 2012. .s. 11

⁵⁰ ibid s. 12

⁵¹ Mlinarević, ed al., Prosecution of wartime sexualized violence at the court of Bosnia and Herzegovina: What happened to the interest of justice s. 13

forskning kring ämnet visar att ett genusmedvetet perspektiv även hade lett till att öka medvetenheten bland domare och åklagare om hur könsattityder konstruerade innan kriget men som reproduceras i vår tid, kan störa åtal som rör krigstidens sexualiserade våld. I synnerhet till följd av eventuella fördomar som skapats mot de kvinnliga vittnena som överlevt det sexualiserade våldet under perioden 1992-1995. De fördomar har enligt rapporten synliggjorts i rättegångarna då både åklagare och domare saknat sympati och detta har lett till att många offer inte vill vittna.⁵²

Tidigare forskning belyser problemet med krigsbrott och sexuellt våld genom att påvisa att definitionen av våldtäkt i Bosnien-Hercegovinas strafflag är vilseledande då det står att det krävs våld eller hot av användandet av våld från den ena parten. I artikeln "*Crimes of Sexual Violence in the War Crimes Chamber of the State Court of Bosnia and Herzegovina*" argumenterar den tidigare chefsredaktören för Human Rights Brief, Angela J. Edman att definitionen av våldtäkt och ordvalen våld och hot om användandet av våld bör bytas ut mot en definition som omfattar ordet tvång.⁵³ I ICTY och ICTR erkänns inte användningen av våld som ett element för att definiera våldtäkt.⁵⁴ Hon menar även att rättsprocesserna och åtal måste inkludera ett genusmedvetet perspektiv och inte enbart utgå från att sexuellt våld är baserat på etnicitet, religion eller politisk ställning. Ett stort problem för statsdomstolen som arbetar med krigsbrott utförda i Bosnien menar Angela är att kvaliteten på dömandet inte håller och detta måste förbättras genom att utnyttja internationell rättspraxis från andra tribunaler.⁵⁵

Det är även viktigt för krigsbrottskammaren att avstå från att inkludera icke-samtycke i definitionen av våldtäkt eftersom det lägger alldeles för stort fokus på våldtäktsoffrets beteende under brottsakten, vilket tidigare varit aktuellt när domstolen utgått från Kunarac-fallet som definitionen där icke-samtycke har fått stort utrymme. När en prövning av ett fall lägger fokus på offrets beteende (under fall som rör sexuellt våld) leder det till ett samtal om moral och en kvinnas heder. Vilket är problematiskt enligt forskare inom ämnet eftersom fokus tas från förövaren och dennes brott och läggs istället på kvinnan som framställs som en

⁵² Mlinarević, ed al., Prosecution of wartime sexualized violence at the court of Bosnia and Herzegovina: What happened to the interest of justice s. 7

⁵³ Edman, Angela J. "Crimes of Sexual Violence in the War Crimes Chamber of the State Court of Bosnia and Herzegovina: Successes and Challenges." Human Rights Brief 16, no.1 (2008): 21-28.

⁵⁴ Edman, 2008. Crimes of Sexual Violence in the War Crimes Chamber of the State Court of Bosnia and Herzegovina: Successes and Challenges. s. 21

⁵⁵ ibid s. 21

ägodel vars oskuld är det mest värdefulla.⁵⁶ Edman argumentar för att diskursen om moral och heder även kan leda till problem i de fall där kvinnor som faller offer för våldtäkt har velat vittna i det offentliga och möta sin förövare, men inte har fått göra detta eftersom man refererat till Genevékonventionens skydd av kvinnans heder.⁵⁷

En förbättring av statsdomstolens arbete med våldtäktsoffer innebär att man tagit hänsyn till offrens ålder och således blir straffet grövre om offret varit minderårigt vilket enligt Edman går bättre ihop med internationell rättspraxis. Exmpel på detta kan vara ICTYs dömmande av Samardzic som våldtog flickor under 16 år, och därav ökade graviditeten i brottsakten.⁵⁸

Domstolen har även bestämt att strafflagens definition av tortyr som ett brott mot mänskligheten är identisk med Romstadgan vilket påvisar det faktum att även om strafflagen har oroande definition av våldtäkt så har kammaren för krigsbrott tagit fler viktiga beslut rörande domarna mot våldtäkt och dess element som har avancerad överensstämmelse med internationell standard.⁵⁹

Ett annat problem som uppstår i BiH:s statsdomstolen gällande krigsbrott och fall som omfattar sexuellt våld är den könsdiskriminering och de könsfördomar som tidigare känts igen i ICTY's åklagarkammare och som nu är närvarande i statsdomstolens åklagarkammare i Bosnien-Herzegovina.⁶⁰ Åklagarkammarens utredare var från början främst män som kom från kulturer där det generellt inte fanns könsbaserat våld. Det fanns heller inga ledande kvinnliga utredare vilket lämnade tydliga spår i många fall som rörde sexuellt våld, argumenterar Courtney Ginn. Samma argumenterar för att ta efter ICTY i alla aspekter inte är något positivt. Hon menar att ICTY har haft problem med könsfördomar och dömt utifrån offrets kön. Ett exempel på detta är Tadic fallet då åklagarkammaren behandlade samma typ av sexuellt våld på två skilda sätt beroende på offrens kön. När den sexuellt våldsamma handlingen begicks mot en kvinna åtalades gärningsmannen för grovt brott. Dock definierades samma brottshandling mot en man som ett krigsbrott. Ginn menar att genom att låta könet på offret bestämma hur brottet skall uppfattas så illustrerar åklagarkammaren könsfördomar mot

⁵⁶Edman, 2008. Crimes of Sexual Violence in the War Crimes Chamber of the State Court of Bosnia and Herzegovina: Successes and Challenges s. 22

⁵⁷ ibid s. 22

⁵⁸ ibid

⁵⁹ Ibid s. 25

⁶⁰Ginn, Courtney ,” *Ensuring the effective prosecution of sexually violent crimes in the Bosnia War crimes chamber: Applying lessons from the ICTY*” *Emory International Law Review*;2013, Vol. 27 Issue 1, p565 (2013) s. 576

kvinnor.⁶¹ Ur denna aspekt är det alltså problematiskt att se upp till internationella tribunaler tyder tidigare forskning på eftersom könsfördomarna är synliga. Ginn Courtney vill istället rekommendera åklagarkammaren i BiH:s stadsdomstol att lära sig av ICTY:s misstag. Detta är dock inte okomplicerat därför att statsdomstolen i BiH har fått ärva rättsfall av ICTY och således även influerats av både positiva och negativa aspekter av den internationella domstolens arbete.⁶²

⁶¹ Ginn, 2013. Ensuring the effective prosecution of sexually violent crimes in the Bosnia War crimes chamber: Applying lessons from the ICTY s. 578

⁶² *ibid* s. 578

5 Diskursanalys av domar

5.1 Dom ett: Momir Savić

Statsdomstolen i Bosnien-Hercegovina som arbetar med krigsbrott (sektion 1) dömde Momir Savić till 18 års fängelse. Savić fälldes för brott mot mänskligheten i enlighet med artikel 172(1)(h) och i samband med paragraf a) d) e) g) k) utifrån strafflagen Criminal Code of Bosnia-Herzegovina.

I den slutliga domen beskrivs händelserna mellan T.B och den anklagade flertal gånger som sexuellt umgänge. Efter att ha beskrivit att kvinnan var tvungen att ta av sig står det:

”(...) Afterwards he had sexual intercourse with her several times”⁶³

På samma sida betonas det att kvinnan inte hade blivit slagen av Momir Savić, dock hade Savić använt sig utav sadistiskt våld under det sexuella umgänget.

Domen benämner inledningsvis inte händelserna mellan T.B och Momir Savić som våldtäkt utan som sexuellt umgänge och tillägger att det förekom sexuellt sadistiskt våld. Efter att två andra män från den anklagades armé också våldtog T.B väljer domstolen att specifikt beskriva handlingen som en våldtäkt genom att skriva: ”(...) come to her house and raped her too”⁶⁴ Här definieras händelserna till en början som ett sexuellt umgänge och sedan efter att två män till våldtagit kvinnan valt att omdefiniera händelserna till just våldtäkt. Detta gör man genom att skriva ”raped her too”. De två termerna är så pass olika att de har olika betydelser. Sexuellt umgänge tyder inte på något som helst tvång. Även om domen skildrar händelserna runt omkring våldtäkten som brutala då den anklagade (senare) slagit henne och använt verbalt våld så benämns just det sexuella våldet som ett ”sexuellt umgänge”. Termen våldtäkt är ett mycket mer laddat begrepp och ger således även en tydligare bild av vad som egentligen hände och då krävs det inte en bredare läsning av händelserna runt omkring våldtäkten för att förstå att en av parterna inte var villig att genomföra akten. I detta fall krävdes det att tre män (sammanlagt) våldtog T.B för att domstolen skulle beskriva händelsen som våldtäkt. I fortsatt läsning av domen återkommer dock termen sexuellt umgänge istället för våldtäkt. Detta kan förstås utifrån val av ord som ett sätt att definiera vad våldtäkt är, hur pass allvarligt och brutalt det måste vara för att klassificeras som sexuellt våld och inte sexuellt umgänge.

⁶³ Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v. SAVIC, Number: X-KR-07/478, 3 July 2008

⁶⁴ Prosecutor v. SAVIC, Number: X-KR-07/478

Domen beskriver händelserna som T.B vittnade om som ”tortyr och förnedring”⁶⁵ Förnedring är ett återkommande ord genom domen där det sexuella våldet nämns. I domen står det inte specifikt att T.B själv valt att använda sig av orden skam eller förnedring och detta ger en tydlig bild av vad för etikett domstolens medlemmar väljer att sätta på våldtäktsoffret.

En bekant till T.B (och släkting till den anklagade) vittnade till Momir Savićs fördel och beskrev relationen mellan T.B och Momir Savić som en romans. Domen beskriver senare att den målsägande (T.B) var en kvinna med familj och två vuxna döttrar och var därav en mogen kvinna med tydligt formade känslor och tänkande.⁶⁶ Vidare skrivs det ”det är logiskt att ifrågasätta varför en mogen kvinna, med sådan familjestatus, som även försökte rädda sin familj helt plötsligt skulle få känslor och ingå i ett förhållande med en man som hon tidigare inte känt samtidigt som henens familj var i exil.⁶⁷ Genom att identifiera T.B som en mogen kvinna på grund av hennes civilstatus som gift med två vuxna döttrar skapas definitionen av vad en mogen kvinna är och hur hon bör leva. Det här sättet att framställa T.B på, nämligen som en vuxen mogen kvinna med familj som inte kan bli ”plötsligt” kär leder till uppfattningen om hur man generellt anser att en kvinna bör leva sitt liv. Om kvinnan inte hade haft en man och barn hade hon då varit mindre trovärdig eftersom hon då fallit ur ramen för vad som anses vara ”normalt” och normgivande? Det leder även till uppfattningen av att hennes vittnesmål är starkare än den bekanta kvinnans vittnesmål just för att T.B definieras ”en mogen gift kvinna”

Domen redogör även vilka faktorer som måste uppfyllas för att den anklagade ska kunna fällas för just våldtäkt. Under dessa kriterier står det att ”den sexuella aktiviteten åtföljs av våld eller hot (...) som gjorde offren speciellt sårbara eller underminerade HENNES förmåga att göra ett tydligt avslag”⁶⁸

Här väljs det specifikt att skriva att hot eller våld måste göra offret sårbart för att hon ska kunna ta ett aktivt avstånd från handlingen. Genom detta kan det konstateras att kvinnor är de som ses som offer för det sexuella våldet inom krig, och att män således inte kan bli våldtagna.

Slutligen står det i domen att T.B som var av serbisk etnicitet stannade i Višegrad för att skydda sin egendom och behålla sitt jobb, samtidigt som hennes man flydde staden då han var

⁶⁵ Court of Bosnia-Herzegovina. X-KR-07/478, 3 Juli 2008 s. 92

⁶⁶ ibid s. 92

⁶⁷ ibid s. 92

⁶⁸ ibid s. 93

muslim. Efter detta står det att hon återstod ensam och oskyddad.⁶⁹ Här vill jag påpeka hur T.B framställs som oskyddad eftersom hennes man hade flytt Višegrad. Detta skapar en vision om kvinnans roll gentemot mannen och icke desto mindre hans roll gentemot kvinnan, där han fungerar som ett skydd. Utifrån den här meningen så framställs det som att T.B blev våldtagen och illa behandlad för att det inte fanns en annan man runt om henne. Kvinnan blir alltså inte definierad som en egen person utifrån det här uttalandet utan blir definierat som ett tillhörande av någon. Om kvinnan inte har någon manlig gestalt i sin omgivning, vare sig det är en fader, make eller broder så kan man räkna med att hon far illa ut.

5.2 Dom två: Stojan Perković

Stojan Perković fall: X-KR-09/662 åtalad och fälld för brott mot mänskligheten i enlighet med artikel 172 (1)h) I Bosnien-Hercegovinas strafflag i samband med artikel 172(1) a) e) f) g) i) k). **g):** ”Coercing another by force or by threat of immediate attack upon his life or limb, or the life or limb of a person close to him, to sexual intercourse or an equivalent sexual act (rape), sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization or any other form of sexual violence of comparable gravity;

I domen beskrivs det att icke-serbiska invånare i byn var objekt för ”annan form av dålig behandling och förnedring så som våldtäkt eller slag.⁷⁰ Genom att presentera våldtäkt i samband med en förklaring som ”förnedring” skapas det en bild av att det är en skamhandling som offren har blivit utsatta för. Under den här domen presenteras inga särskilda vittnesmål från kvinnor som själva valt att definiera handlingen som förnedrande. Genom val av ord har domstolens medlemmar själva lagt denna etikett på brottet.

Eftersom våldtäkt i detta fall i domen har beskrivits som en förnedrande och/eller dålig behandling så som ”slag/misshandel” likställs handlingarna med varandra och skapar en uppfattning om att de således även skulle vara av samma tyngd och i sin tur ha samma konsekvens för både offer och gärningsman.

⁶⁹ Court of Bosnia-Herzegovina. X-KR-07/478, 3 Juli 2008 s. 94

⁷⁰ Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v. PERKOVIC, Number: X-KR-09/662, 24 December 2009

5.3 Dom tre: Predrag Kujundžić

Predrag Kujundžić åtalad för brott mot mänskligheten i enlighet med artikel 172(1)(h) i kombination med paragraferna a)c)d)e)f)g)k) där paragraf **g)** betecknar akter som kategoriseras som sexuellt våld. Han fälls eftersom han själv både utförde våldtäkter och sexuellt slaveri men även för hans militärförband utförde likande handlingar och Predrag Kujundžić gjorde inget för att stoppa det.⁷¹

I den här domen är det två kvinnor som vittnar om våldtäkt med namn *vittnet 2* och *vittne 4*. Vittne 4 är modern till vittne 2, som under den tiden hon blev våldtagen endast var femton år. Predrag Kujundžić är den som våldtagit och även haft vittne 2 som sexuell slav, skapat en ny identitet åt henne genom att byta namn och konvertera henne från islam till kristendom.

Domarpanelen ville försäkra att vittne 2 hade tillräckligt god hälsa för att genomgå rättsprocessen och även kunna ge korrekta vittnesmål och därför inkluderades en grupp av expertvittnen från ”The Clinical Center of University of Sarajevo” som hade i uppgift att undersöka vittnet. Ett av expertvittnena konstaterades att vittne 2 försökte att ”försköna” sig själv och genom ”fint utseendet” dölja sin förstörda inre personlighet.⁷²

”With her look which is neat and appealing, with her make-up and with her attractive clothes, the victim is consciously trying to deny her feeling that she is disgraced, less worth, helpless and without self-confidence. (...) I am not injured, I am not bad, disgraced, I am an attractive person, I look nice”⁷³

Experten fortsätter sedan att hävda att det kan vara ett undermedvetet beteende (att förlita sig på sitt yttre) som vittnet har tagit till som hjälp för att uthärda med allt som hon har gått igenom.

I domen står det inte att någon av domstolens medlemmar invände eller kommenterade mot expertens utvärdering och analys av vittne 2. Fast än att experten antyder att vittne 2 bär smink och fina kläder för att dölja hur förstörd hon egentligen är. Det finns alltså ingen annan anledning till att vittne 2 har valt att ”försköna” sig själv, förutom att skapa en fasad. Detta känns kontroversiellt eftersom vittne 2 i sitt vittnesmål inte alls försökt att försköna det som

⁷¹ Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v.KUJUNDZIC, Number: X-KRŽ-07/442, 4 October 2010

⁷² Prosecutor v.KUJUNDZIC, Number: X-KRŽ-07/442 s. 118

⁷³ ibid

har hänt henne. Tvärtom, i vittnesmålet försöker hon inte undgå några detaljer utan beskriver som domen säger väldigt detaljerat vad som hänt henne. Expertvittnet fortsätter sedan att identifiera vittne 2 med ord som beskriver enbart ett offer och inte en överlevare. Detta görs genom användning av ord så som ”skadad, vanhedrad, mindre värd och hjälplös.”⁷⁴ Genom att inga som helst invändningar från domstolens medlemmar görs skapas det en tydlig bild av acceptans om hur kvinnor fungerar och ses av samhället. En framställd vision på en våldtagen kvinna skapas också. Hon ska alltså ”se ut som hon känner sig” alltså skadad, vanhedrad, mindre värd om hon inte gör det, och istället tar på sig fina kläder och sminkar sig så är det bara ett sätt för henne att komma bort från den verklighet som hon inte vill befinna sig i. Som tidigare nämnt så återkommer ordet skam genom en annan benämning, nämligen ”vanhedrad”. Expertens val av ord för att definiera vittnets känslor skapar således en framställning av vad det är för känslor man bör ha efter att ha blivit våldtagen eller sexuellt utnyttjad mot sin vilja.. Detta är problematiskt ur många perspektiv men det främsta problemet är att fel individ i fallet får en påförd skam-etikett på sig. Genom att ständigt lägga skamkänslor på offret, reproduceras synen på kvinnors sexualitet och även det faktum att kvinnan ska känna sig ansvarig för det som hände henne eftersom hon inte dolde sin sexualitet.

Tystnaden från de andra närvarande i domstolen efter expertens analys är ett sätt att acceptera och således reproducera de vanföreställningarna av kvinna, i detta fall någon som ”förskönar” sitt yttre eftersom hon har inre problem.

Panelen av domare anser att det är nödvändigt att ha i åtanke vilken situation vittne 2 och vittne 4 befann sig i när våldtäkterna ägde rum. Panelen kommenterar att vittnena under den tiden hade utsatts för en personlig tragedi eftersom de var ensamma, utan skydd från (sin) man respektive (sin) far och således var de helt hjälplösa mot den åtalade och hans män.

Detta är ett återkommande ”argument” från domstolen i Bosnien-Hercegovina, och det har visat sig i de andra domarna som har analyserats. Diskursen formar den sanning som ser på kvinnan eller flickan som någon som måste vara skyddad av en manlig gestalt annars kommer andra män och utsätter dem för fara. Domarpanelen uttrycker sig i detta fall om att kvinnorna är i en ”speciell situation” där de är oskyddade och helt hjälplösa mot Predrag och hans män eftersom kvinnans man respektive dotterns far inte är där.⁷⁵ Den här typen av kategorisering

⁷⁴ Prosecutor v.KUJUNDZIC, Number: X-KRŽ-07/442 s. 118

⁷⁵ Prosecutor v.KUJUNDZIC, Number: X-KRŽ-07/442 s. 120

av kvinnor som offer, och män som skyddare placerar kvinnor ständigt i en kategori där dem tillhör någon (en man) som i sin tur blir deras enda skydd från en annan mans våldsbrott.

Den här stereotypa bilden av kvinnors relation till män, ”de behöver skydd av männen” har en tendens att göra oss mer blinda inför sexuella brott mot kvinnor eftersom det, precis som i detta fall, benämns som ”en speciell situation” då skyddet- mannen inte var närvarande. Våldtäkterna på vittne 2 och vittne 4 accepteras inte genom det här resonemanget av domarpanelen men språket ger oss tydlig illustration angående vem som ses som en svagare part och därav behöver skydd från det motsatta könet.

Ett av vittnen till den anklagades fördel påstod att relationen mellan vittne 2 och Predrag Kujundžić var frivilligt och att vittne 2 var med på det som hände mellan dom. Panelen kommenterar att den anklagade är dubbelt så gammal som vittnet själv, och att han var någons man med barn. Följaktligen står det att panelen är övertygad om att det sexuella umgänget mellan de två inte var frivilligt.

“(...) the aggrieved party was only 15 years old at the time of the relevant events, whereas the Accused was twice her age, he was husband and father of two children. The Panel is convinced beyond any doubt that, in the circumstances described above, the intercourse between the Accused and the minor 2 could not have been a voluntary and normal sexual intercourse.⁷⁶

Panelen väljer här att skapa en sanning där de vägrar tro att en tjej som är 15 år gammal skulle välja att inleda en relation med en man, som redan hade en fru och barn. Det medvetna valet att understryka att den anklagade hade barn och var gift är ett sätt att framställa synen på en ”normal, god” kvinna. Genom att ta säga att de är övertygade om att vittne 2 inte frivilligt hade samlag med den åtalade eftersom han var dubbelt så gammal och hade fru och barn återskapas illustrationen av en flicka, kvinna inte kan bli intresserad av en man med familjestatus, och därför är hon trovärdig och god.

⁷⁶ Prosecutor v.KUJUNDZIC, Number: X-KRŽ-07/442 s. 130

5.4 Dom fyra: Gojko Janković

Gojko Janković blev åtalad och fälld för brott mot mänskligheten utifrån Artikel 172(1) a) d) e) f) g) i Criminal Code of Bosnia-Herzegovina. Under början på kriget i Bosnien år 1992 och 1993 våldtog han, och stod bakom arrangerade våldtäkter av bland annat tre unga flickor i åldrarna 12, 16 och 17 i staden Foča.

I domen står det att våldtäkterna var diskrimineringsgrundade på den basis av kvinnornas muslimska religionstillhörighet.⁷⁷ Även om majoritet av de civila kvinnorna som hölls som sexslavar i idrottshallen "Partizan" var muslimer så var inte alla det, enligt vittnena. Frågan är om akten mot dessa kvinnor ändå erkänns som våldtäkt? Det står ingenstans uttryckligen i domen att händelserna var på basis av mäns våld mot kvinnor, utan specifikt kvinnor med etnisk eller religiös bakgrund– bosniak eller muslim.

Orden skam och förnedring är återkommande termer som beskriver våldtäkterna. "The rapes and humiliation did not end in mid-August 1992 for all the victim-witnesses mentioned above who were initially detained in Partizan Sports Hall"⁷⁸

När kvinnorna beskrivs i domarna (de som blivit utsatta för sexuellt våld) så är deras ålder mycket väsentlig eftersom det anses vara ett värre brott ju yngre offret är .

Kvinnornas civilstatus är också återkommande i domarna och relevansen av detta för rättsfallet kan diskuteras. "When shown pictures of the Trnovaca house, the witness stated that it might be the same house but that she could not sat with certainty that it was indeed the house to which she was taken, together with the married woman"⁷⁹ I detta fall blir båda kvinnorna våldtagna när de blev bortförda från platsen. Civilstatusen har som sagt uppkommit tidigare i domarna och det skapar en föreställning om att civilstatusen är av vikt i sammanhanget. Det alstrar föreställningar om att våldtäkten då är ännu mer skamlig eftersom kvinnan har en man som misslyckats med att "skydda henne". Tidigare hade det fast slagits att kvinnorna var utsatta för "speciella situationer" eftersom de var oskyddade då deras män inte var på den givna platsen.

Vittnesmålen från kvinnorna visar att det var viktigt för våldförarna att veta om kvinnorna var oskuld eller inte. Deras utseende var också en viktig faktor då soldaterna ofta valde ut de som såg bättre ut och ville gärna ta en "kontroll titt" innan dem gick iväg med tjejerna,

⁷⁷ Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v. JANKOVIC, Number: X-KRŽ-05/161, 23 October 2007 s. 58

⁷⁸ Prosecutor v. JANKOVIC, Number: X-KRŽ-05/161 s. 55

⁷⁹ Prosecutor v. JANKOVIC, Number: X-KRŽ-05/161 s. 57

kvinnorna till enskilda rum.⁸⁰ Detta påvisar att våldtäkterna inte enbart var ”mot” kvinnors etniska identitet, utan det sexuella våldet var även riktat mot dem utifrån deras yttre. Kvinnornas utseende och vad som ansågs vara ”vackert” för en kvinna blev också en faktor som styrde vilka av dessa kvinnor skulle bli våldtagna. Konstatera

Våldtäkterna beskrivs väldigt detaljerat genom domen och väldigt ofta beskriver domen att kvinnor var tvungna att ta ett bad innan och efter, exempelvis på sidan 55 i domen. ”(...) remove their clothes and take a bath one after another” Att kvinnorna fick ta ett bad borde egentligen inte vara av relevans eftersom det inte är något brott. Det framställs på ett sätt att kvinnorna ansågs vara orena, och behövde ett bad innan männen våldtog dem här kvinnorna. Detta kan vara både medveten och omedvetet, antingen för att reproducera uppfattningen om hur smutsigt och skamligt det är för en kvinna att bli våldtagen, eller för att hon bör vara ren innan samlag. Det kan som sagt även vara helt omedvetet, dock anses ordvalen och diskurser forma vår uppfattning om sanningar och verklighet.

5.5 Dom fem: Predrag Bashta

Predrag Bashta åtalas och fälls för brott mot mänskligheten som omfattar artikel 172(1) s) d) e) f) g) i) k) i Criminal Code of Bosnia-Herzegovina. Paragraf g) benämner sexuellt våld och han döms för att ha våldtagit och varit i position, dock inte förhindrat andra soldater från den serbiska armén att våldta.

I domen förekommer endast betäckningar som ”tvingat sex” eller våldtäkt. Ett tydliggörande av händelserna görs med hjälp utav laddade termer som beskriver våldet. ”extremt mycket våld” och ”brutala handlingar” ”sadistiskt”⁸¹

Domstolens medlemmar väljer också att uttrycka sig att brottet i sig blev brutalar eftersom det var fler som närvarande när den åtalade våldtog henne.

Utgås det ifrån detta så kan det tolkas som att det är mer förnedrande och det är mer brutalt att *någon annan* ser att man blir våldtagen än det faktum att verkligen bli våldtagen av de andra också som åskådade den första våldtäkten mot kvinnan.

I slutet på domen står det att offer för våldtäkt känner att de är nedbrutna av förnedringen. Den här uppfattningen skapar inte enbart de närvarande i domstolen. De här föreställningarna om hur man ska känna efter en ”så intim” attack är skapade i samhället. Ständigt återkommer

⁸⁰ Prosecutor v.JANKOVIC, Number: X-KRŽ-05/161 s. 62

⁸¹ Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v.BASHTA, Number: X-KR-05/122, 4 February 2010 s. 81

begrepp som skam och förnedring och de är mycket laddade ord som reproducerar uppfattningar som vi har gällande våldtäktsoffer.

Tidigare i en av domarna gjorde ett expertvittne en utvärdering av ett vittne som gått igenom våldtäkt, där experten konstaterade att vittnet försöker försköna sitt yttre för att dölja för oss hur hennes inre har kollapsat. Den här experten återkommer i de andra domarna också med sina expertisa kunskaper som ingen i frågesätter. Det är viktigt att påpeka att denna expert är utbildad och jobbar inom universitet i Sarajevo vilket tyder på att detta är föreställningar som är närvarande i samhället och på samhällets institutioner.

6 Sammanfattning av analys och slutsats

Sara Sharratts teori om hur social praktik i form av fördomar och stereotypa uppfattningar påverkar institutioner och accepteras av dem framgår exemplariskt i min analys av de fem domarna. Precis som Sharratt argumenterar så har benämningen våldtäkt i krig blivit hypersynligt där brottet klassas i förhållande till andra brott och hamnar under huvudrubriken brott mot mänskligheten vilket alla fem domar påvisat att det gör. De fem gärningsmännen var alla åtalade och dömda utifrån artikeln 172 - brott mot mänskligheten paragraf **g**) som beskriver sexuellt våld. Som Sharratt har framhållit så har våldtäkt i krig synliggjorts och händelserna i Bosnien väckte medvetenheten hos omvärlden angående fenomenet, dock har det sexuella våldets betydelse underminerats genom att det har täckts över med brott mot mänsklighetens mantel.

Centrala termer som ständigt är återkommande i de fem domarna är ordet skam och förnedring. Sara Sharratts teori beskriver att det är samhället och som sätter denna etikett på våldtäktsoffren. I de fem domarna som har analyserats var det sällan offren själva som uttryckte sig om att de kände skam och förnedring. I de allra flesta fallen var det domstolens medlemmar som talade om offren på detta sätt och således är både skam och förnedringstermen påförd. Det tydligaste exemplet på detta var i Predrag Kujundžićs fall där ett expert-vittne beskrev den våldtagna kvinnan som vanhedrad, mindre värd, hjälplös och saknade självförtroende. Även om det inte förekom i domen att kvinnan själv uttryckt sig känna på detta sätt så valde expertvittnet att identifiera kvinnans känslor och självbild åt henne. Resultet från min analys stryker under Sara Sharratts teori om att samhället utgår från fördomar och stereotypa perspektiv som sedan sätter etiketter på våldtäktsoffer. Teorin bekräftas i detta fall eftersom kvinnan blir utpekad i skam från resten av samhället och detta ifrågasätts inte av institutioner som i detta fall bör vara objektiva, så som domstolen. Sharratts teori menar att samhället hjälper till att sätta skam-etikett på kvinnorna som blivit våldtagna istället för på gärningsmännen. Genom de fem domarna som jag har analyserat framgick inte begreppet skam eller förnedring i samband med nämmandet av gärningsmännen, enbart när vittnena och våldtäktsoffrena stod i centrum. Jag ser på detta som en reproducering av tidigare uppfattning av kvinnor och deras sexualitet, där kvinnorna är ansvariga för vad som händer dem och om det händer något så skamligt som att de utsätts för en våldtäkt så ska fokuset ligga på dem och inte på brottet och förövaren i sig.

Den allmänna synen och uppfattningen av kvinnor är också central i diskursen om våldtäkt i krig då de i domarna ständigt identifiera kvinnorna utifrån deras civilstatus och mognad. I den första domen mot Momir Savić står det specifikt att våldtäktsoffret var trovärdigt eftersom en kvinna av *sådan* civilstatus, nämligen som gift med barn inte skulle inleda ett förhållande med en okänd man. Det här resultatet av min diskursanalys kan därav återigen kopplas till teorin som säger att institutioner, även domstolen påverkas av de stereotypa framställningarna vi har av könen ute i samhället. Påpekandet av kvinnans civilstatus gav ett intryck om att våldtäkten då skulle vara grövre och således brotten värre identifierat eftersom ”kvinnan tillhörde” någon och att den här mannen misslyckats med att skydda henne. Det här är ett exempel på hur stor utsträckning domstolens medlemmar verkligen är påverkade utav den sociala praktiken utanför den diskursiva praktiken, som tydligt lämnat spår i den lingvistiska dimensionen, i detta fall: domen.

Hur kvinnan och det sexuella våldet mot henne uppfattas i samhället avspeglades i många av domarna och således i domstolen. Ett av expert-vittnena vars arbete var att undersöka ett vittne både psykiskt och fysiskt, beskrev en av kvinnorna som vittnade mot Kujundžić som en kvinna som försökte försköna sig själv med hjälp av fina kläder och smink. Expertvittnet menade att kvinnan försökte dölja sin förstörda inre personlighet och visa med sitt yttre att hon inte är förstörd och skadad, att hon inte är vanhedrad utan att hon är en attraktiv kvinna som ser bra ut. Det här uttalandet som ingen från domstolens medlemmar var emot visar tydligt hur synen på den våldtagna kvinnan är. Genom en tolkning av domstolens tystnad och acceptans av expertvittnets framställning av den våldtagna kvinnan så avspeglas samhällets syn på det sexuella våldet och på kvinnan inne i domstolen. En kvinna som blivit våldtagen ska alltså se förstörd ut, hon ska inte ha fina kläder och hon ska inte ta hand om sitt yttre, om hon gör detta så förskönar hon sig själv för att inte visa hur vanhedrad hon egentligen är. Återigen kan vi återknyta till teorin som menar att alla blir påverkade av de stereotypa framställningarna av kön och sexuellt våld som råder i samhället. I det här fallet så var vittne 2, den våldtagna kvinnan väldigt öppen med vad som hänt henne och beskrev i detalj i sitt vittnesmål vad hon gått igenom. Hon försökte alltså inte dölja vad som hänt henne, även om expertvittnet hävdade detta eftersom kvinnan ”inte såg förstörd ut” tvärtom, klädde upp sig och såg bra ut.

En annan återkommande faktor i den diskursanalys av domarna jag gjort är uppmålandet av kvinnor som det svaga könet. I flera av domarna beskrev man kvinnornas situation som ”speciell” eftersom deras män inte var närvarande när våldtäkten ägde rum. I domen mot Predrag Kujundžić kommenterade domarpanelen att vittnena var utan skydd från sina män och fädrar och var helt hjälplösa mot den åtalade Predrag och hans män. I den första analyserade domen mot Momir Savić står det att kvinnan T.B var oskyddad och ensam eftersom hennes man hade flytt staden. En acceptans av att en kvinna är oskyddad om hennes man inte är närvarande reproduceras genom domarna eftersom medlemmarna i domstolen skriver att kvinnorna därav var utsatta för en speciell situation. Diskurserna i domarna hjälper till att producera illustrationen av kvinnan som den svaga som behöver hjälp och skydd av en man, precis som Sharratt betonar i sin teori. Genom att institutioner bekräftar detta så reproduceras inte bara synen på kvinnan som svag, utan även en acceptans för vad som kan hända henne i de situationer då hon är ensam och en man inte är närvarande.

I den tidigare forskningen framkom det att ett av problemen med de överlevande våldtäktsoffren är att de inte vill vittna och en bidragande faktor till detta är att både åklagare och domare saknat sympati. Detta observerades i språket i domarna, främst i den första domen mot Momir Savić där domstolens medlemmar valde att beskriva akten mellan Momir och kvinnan han våldtog som sexuellt umgänge. I detta fall anser jag att det saknas sympati och icke desto mindre lägger ordet sexuellt umgänge lika mycket ansvar på både offret och gärningsmannen och händelsen får mer av en positiv klang än negativ. Det är även respektlöst mot kvinnan som blivit offer för våldtäkt eftersom termen sexuellt umgänge försummar hennes upplevelse. I samma dom väljer man som tidigare nämnts att benämna våldtäkten först som sexuellt umgänge och senare som våldtäkt, efter att två män till våldtagit kvinnan. Även detta påvisar saknad av sympati för den första händelsen, då det krävdes två våldtäkter till för att just benämningen våldtäkt skulle bli aktuell i domen.

Den tidigare forskningen gällande statsdomstolens arbete med att lösa rättsfall gällande sexuellt våld i krig visade att könsattityder som är konstruerade utanför domstolen även påverkar arbetet. Min forskning visade samma resultat som den tidigare forskningen där det framkommer väldigt tydligt hur domstolen influerats av samhället och samhällets syn på kvinnor, män och våldtäkt. Genom uppsatsen visas det ett tydligt band mellan diskurserna och hur dem skapar och formar identiteter, främst den kvinnliga identiteten men även kvinnans relation till männen och vad könen har för funktion.

Som jag nämnt tidigare så har domstolen påverkats utifrån samhället och det har visats i domstolens arbete och i domarna jag analyserat. Genom att utgå från stereotypa uppfattningar om könen och fördomar om kvinnan så har domarna lagt stor tyngd på diskurser om skam och om heder. Detta är problematiskt utifrån den aspekten som nämns i den tidigare forskningen, vilket är att brottet inte blir centralt, utan kvinnans beteende. I fallet där den våldtagna kvinnan valde att klä upp och sminka sig framgår detta tydligt.

Det är viktigt för mig att poängtera att jag inte kan analysera hur domstolen behandlar olika kön när det kommer till samma brott eftersom jag inte har analyserat våldtäkter på manliga offer. I den tidigare forskningen så framkom det exempelvis att man benämnde brotten olika beroende på offrets kön. Detta kan jag inte argumentera för eller emot, dock kan jag efter min analys av domarna påpeka att det saknas genusmedvetenhet hos domstolens medlemmar och att det även råder en tyst acceptans när domstolen får expert råd och hjälp utanför forumet.

Jag vill påpeka att domstolen inte visar ignorans eller tolerans för sexuellt våld i krig dock är det viktigt att betona att det läggs stort fokus på bilden av kvinnan generellt i domstolensarbete som framkommer i domarna. Även om det saknar betydelse för rättsprocessen väljer domstolens medlemmar att poängtera om kvinnan var gift eller ogift, och i ett av fallen så höjdes kvinnans vittnesmål till mer trovärdigt på den basis eftersom hon var gift och hade barn. Det här fick mig att fundera på alla de kvinnliga våldtäktsoffrena som inte var gifta. Var deras vittnesmål mindre trovärdiga?

Även om det sexuella våldet inte ignorades eller försumrades i domarna så anser jag att det låg alldeles för stor vikt på kvinnans roll i händelserna. Hennes utseende, hennes beteende, och den skam-etiketten som ständigt var återkommande i domarna var de diskurser och teman som var centrala i domarna. Utifrån detta blev resultatet av mitt arbete att diskurser verkligen har inflytande i skapandet av identiteter och synen på manligt och kvinnligt. Det framkom tydligt i den lingvistiska dimensionen vad för syn både forumet och samhället hade på kvinnor, män och det sexuella våldet.

Ett problem som belystes i den tidigare forskningen (av domstolens arbete) av Edman i artikeln "*Crimes of Sexual Violence in the War Crimes Chamber of the State Court of Bosnia and Herzegovina*" och även i den tidigare bakgrundsforskningen "*Mass rape: the war against women in Bosnia-Herzegovina*" där Alexandra Stiglmayer argumenterar att våldtäkterna i Bosnien-Herzegovina inte enbart baserades på etnicitet och hon argumenterar för att det

skedde våldtäkter på kvinnor av män som var av samma etnisk och religiös bakgrund som de själva. Detta är ett faktum som inte vill erkännas av domstolen i BiH. Även i fall där våldtäktsoffret och gärningsmannen var av samma etnicitet (Prosecutor v. SAVIC) säger domen att kvinnan blev våldtagen för att hennes man var av annan etnicitet och religion. Detta är en tydlig indikation på att domstolen formar sin sanning och verklighet utifrån ett perspektiv som saknar genusmedvetenhet. Inte i något av fallen står det specifikt att kvinnorna blev våldtagna just för dem var kvinnor. I de fem analyserade domarna benämns kvinnorna aldrig bara kvinnor som blivit våldtagna, de tillhörde alltid någon grupp eller någon person. Ibland identifierades kvinnorna som någons hustru, någons mamma eller som muslim, som kroat eller serb - men aldrig bara som en kvinna.

7 Referenser

Primärmaterial:

Domar från Domstolen I Bosnien-Hercegovina

Momir Savić

Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v. SAVIC, Number: X-KR-07/478, 3 July 2008

Stojan Perković

Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v. PERKOVIC, Number: X-KR-09/662, 24 December 2009

Predrag Kujundžić

Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v.KUJUNDZIC, Number: X-KRŽ-07/442, 4 October 2010

Gojko Janković

Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v.JANKOVIC, Number: X-KRŽ-05/161, 23 October 2007

Predrag Bashta

Court of Bosnia-Herzegovina, Prosecutor v.BASHTA, Number: X-KR-05/122, 4 February 2010

Sekundärmaterial

Litteratur:

Power, Samantha. *“A Problem from Hell: America and the Age of Genocide”*. New York:Basic Books. 2013

Sharratt, Sara *“Gender, shame and sexual violence: the voices of witnesses and court members at war crimes tribunals”* Ashgate, Farnham, 2011

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys, 2., [omarb.] uppl.*, Studentlitteratur, Lund, 2005

Skjelsbæk, Inger *“The political psychology of war rape: studies from Bosnia-Herzegovina”* Routledge, London, 2012

Seifert, Ruth *“The second front: The logic of sexual violence in Wars”* .Hamburg, 1996

MacKinnon, Catherine A. (1994) —*Turning Rape into Pornography: Postmodern Genocide*, in Alexandra Stiglmeier (ed.) *Mass Rape: The War against Women in Bosnia-Herzegovina*. Lincoln: University of Nebraska Press

Burg, Steven L. & Shoup, Paul, "The war in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention" M.E. Sharpe, Armonk, N.Y., 1999

Vetenskapliga artiklar:

Snyder, Gabbard, May, Zulcic "On the Battleground of Women's Bodies: Mass Rape in Bosnia-Herzegovina" Western Kentucky University . Journal of Women and Social work. Vol.2 2006

Sostaric, Maja. "War victims and gender-sensitive truth, Justice, Reparations and Non-recurrence in Bosnia and Herzegovina." Impunity Watch, 2012

Mlinarević, Čaušević, J, Čaušević, J, "Prosecution of wartime sexualized violence at the court of Bosnia and Herzegovina: What happened to the interest of justice?" An analysis and recommendations on Gender Sensitive Trial Monitoring for Wartime Sexualized Violence Cases in Bosnia and Herzegovina for the period 23/05/2011 – 25/05/2012. 2012

Edman, Angela J. "Crimes of Sexual Violence in the War Crimes Chamber of the State Court of Bosnia and Herzegovina: Successes and Challenges." Human Rights Brief 16, no.1 (2008)

Ginn, Courtney , "Ensuring the effective prosecution of sexually violent crimes in the Bosnia War crimes chamber: Applying lessons from the ICTY" Emory International Law Review;2013, Vol. 27 Issue 1, p565 (2013)

Dokument

General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, UN Doc. S/1995/999, 30 November 1995

Criminal Code of Bosnia Herzegovina. Legal Department, OHR

Internet

OSCE. "Delivering justice for wartime sexual violence in Bosnia and Herzegovina"
<http://www.osce.org/bih/117037>

Court of Bosnia-Herzegovina. Jurisdiction, Organization, and Structure of the Court of Bosnia and Herzegovina

<http://www.sudbih.gov.ba/>